

Academic Article

Teacher Ideology: Cultivate, Produce, and Liberation

Prapas Panjiang*

Doctor of philosophy, Assistant Professor

Faculty of Education and Liberal Arts, Hatyai University

*Corresponding author: pprapas@hu.ac.th

Received: October 31, 2021/ **Revised:** May 24, 2022/ **Accepted:** June 13, 2022

Abstract

The problem of still staying as well as the decline in the quality of Thai education is a big topic of discussions, seminars have always been looking for solutions for decades. Especially, the quality of foundational education, which is compulsory education that is education of most of the youth. This article aims to analyze discourses and literature related to the ideology of being teachers of important persons or scholar used as a means of cultivating the ideology. This article also proposes an approach for producing ideological teachers. It is divided into recruiting, graduate production, welfare, and reward. Last is the liberation of teachers to freedom in thought and work.

Keywords: Teacher Ideology, Speech for Teacher Ideology, Literature for Teacher Ideology and Teachers's Liberation to Freedom

บทความวิชาการ

อุดมการณ์ความเป็นครู: บ่มเพาะ ผลิต และปลดปล่อยสู่เสรีภาพ

ประกาศ ปานเจียง*

Doctor of philosophy, ผู้ช่วยศาสตราจารย์
คณะศึกษาศาสตร์และศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่
*ผู้ประสานงาน: pprapas@hu.ac.th

วันรับบทความ: 31 ตุลาคม 2564/ วันแก้ไขบทความ: 24 พฤษภาคม 2565/ วันตอบรับบทความ: 13 มิถุนายน 2565

บทคัดย่อ

ปัญหาของการอยู่กับที่ รวมทั้งการตกต่ำของคุณภาพการศึกษาไทยเป็นเรื่องใหญ่ที่มีการอภิปราย สัมมนา หาแนวทางในการแก้ไขกันเสมอมาหลายทศวรรษ โดยเฉพาะคุณภาพของการศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งเป็นการศึกษาภาคบังคับและเป็นการศึกษาของเยาวชนส่วนใหญ่ของประเทศ บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์วาทะและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับอุดมการณ์ความเป็นครูของบุคคลสำคัญ หรือนักปราชญ์เป็นอุปกรณ์การบ่มเพาะความคิดด้านนี้ และยังเสนอแนวทางในการผลิตครูที่มีอุดมการณ์ความเป็นครู โดยแยกเป็นการคัดเลือก การผลิต การให้สวัสดิการและรางวัล สุดท้ายที่สำคัญคือการปลดปล่อยครูสู่เสรีภาพทางความคิดและการทำงานในวิชาชีพครูเพื่อให้ครูทำงานอย่างมีอิสระมากขึ้น

คำสำคัญ: อุดมการณ์ความเป็นครู วาทอุดมการณ์ครู วรรณกรรมอุดมการณ์ครู การปลดปล่อยครูสู่เสรีภาพ

บทนำ

ปัญหาของคุณภาพการศึกษาของไทยที่แวดง การศึกษามีให้ถกเถียง ให้อภิปราย ให้ตั้งประเด็นประชุม สัมมนาหาทางออกกันมาทุกเมื่อเชื่อนวัน ไม่ว่าจะเรื่อง หลักสูตร เรื่องครู เรื่องนักศึกษาครู เรื่องนักเรียน เรื่อง วิธีสอน เรื่องการประเมินคุณภาพ เรื่องพฤติกรรมนักเรียน เรื่องการอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ สารพัด ทั้งหมดของ สภาพปัญหาการศึกษาของประเทศที่พัฒนาการให้ คุณภาพของนักเรียนตกต่ำ แม้บางเรื่องดูเหมือนว่าจะมี พัฒนาการดีขึ้นตามลำดับ แต่บางเรื่องก็เป็นพัฒนาการ ล่าช้า และเหมือนจะทรง ๆ ในขณะที่การศึกษาของ ประเทศอื่นมีพัฒนาการดีขึ้น ไม่ว่าในกลุ่มเล็กอย่างอาเซียน กลุ่มกลางอย่างเอเชียและกลุ่มใหญ่ เมื่อเปรียบกันทั้งโลก ยิ่งตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2562 เป็นต้นมาที่ทุกประเทศ ในโลกประสบปัญหาการระบาดของไวรัสโคโรนา 19 (COVID 19) ทำให้การเรียนการสอนหยุดไปบ้าง ปรับ เปลี่ยนเป็นการเรียนออนไลน์ หรือวิธีการอื่น ๆ บ้าง ยิ่งทำให้ ทั้งประสิทธิภาพและผลสัมฤทธิ์ด้อยลงไปอีก

หากต้องแก้ปัญหาหันให้ตรงสภาพปัญหา ผู้เขียน ให้นำหนักไปในทางที่เกี่ยวข้องกับ “ครู” เนื่องจากครู เป็นผู้ที่อยู่ในกระบวนการที่ติดกับนักเรียน และเป็นผู้ที่ อยู่ร่วมกับผู้เรียนในการจัดสถานการณ์ต่าง ๆ ให้ผู้เรียน ได้เกิดการเรียนรู้ คำถามในบทนำของบทความนี้คือ แล้วจะ “มุ่งเป้า” ไปที่ตรงไหนของครู เนื่องจากเฉพาะ เรื่องครูนั้นก็มียารละเอียดยากมายหลายประเด็น ผู้เขียน ขอชี้ไปที่ตรงประเด็นที่ต้องการนำเสนอในบทความนี้ คือ “อุดมการณ์ของความเป็นครู” และกล่าวถึงเฉพาะ บริบทของการผลิตครูซึ่งเป็นกระบวนการของสถาบัน ผลิตครูในระบบเท่านั้น

อุดมการณ์ความเป็นครู

อุดมการณ์เป็นคำที่พูดและเขียนกันมากมาย ติดต่อกันมาเป็นเวลายาวนานแล้ว พจนานุกรมฉบับ ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 ให้ความหมายว่า หลักการ ที่วางระเบียบไว้เป็นแนวปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ กำหนดไว้ (Royal Academy, 2013) ส่วน Wittawat (2011) ให้ความหมายอุดมการณ์ว่า เป็นสิ่งหรือสภาวะ ที่มีค่าที่สุด ดีที่สุด น่าพึงปรารถนาที่สุด เป็นจุดหมาย ปลายทาง เป็นเป้าหมายที่น่าพึงบรรลุมากกว่าเป้าหมาย อื่น ๆ ดังนั้นผู้เขียนให้ความหมายคำว่า “อุดมการณ์

ความเป็นครู” ที่กล่าวถึงในบทความนี้ว่า หลักคิดที่น่าพึง ปรารถนาสูงสุดของการทำหน้าที่ครู เพื่อให้การเป็นครู บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

1. วาทะและวรรณกรรมที่เกี่ยวกับอุดมการณ์ของครู

การบ่มเพาะบุคคลที่จะเป็นครู รวมทั้งที่เป็นครู อยู่แล้วให้มีอุดมการณ์ความเป็นครู ทำได้หลายวิธี ในบทความนี้ผู้เขียนเสนอแค่เพียงการอ่าน หรือฟัง การตีความและคิดจากวาทะและวรรณกรรมของบุคคล สำคัญทั้งระดับโลก ระดับชาติ และนักปราชญ์ที่สังคม ยอมรับในแวดวงการศึกษา ผู้เขียนวิเคราะห์วาทะและ วรรณกรรมทั้งนำมากล่าวอ้างด้วยทฤษฎีความหมาย สี่ประการของ ไอ.เอ.ริชาร์ดส์ นักทฤษฎีการวิจารณ์ วรรณกรรมแผนใหม่แบบตะวันตก (Nakavajara, 1972) เป็นแนวทางและวิเคราะห์พอเป็นสังเขป ความหมาย สี่ประการคือ เนื้อความ (Sense) น้ำเสียง (Feeling) ท่าที (Tone) และความมุ่งหมาย (Intention) ดังนี้

1.1 เป็นครูใช้ใหม่ ผাগเด็กด้วย ช่วยสอน ให้เขาเป็นคนดี

“เป็นครูใช้ใหม่ ผাগเด็กด้วย ช่วยสอนให้เขา เป็นคนดี” เป็นพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) ซึ่งทรงดำรงสื่อนายวิทย์ อนันตะ ครูที่มาเฝ้ารับเสด็จที่บริเวณหน้าอาคารเรียน ของวิทยาลัยการอาชีพศรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย ครั้งที่ พระองค์เสด็จพระราชดำเนินทรงงานที่จังหวัดสุโขทัย เมื่อวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2501 เป็นเวลา 63 ปีล่วงแล้ว เป็นพระราชดำรัสสั้นๆ ใช้ถ้อยคำภาษาธรรมดา ๆ แต่มี พลังมาก มีเนื้อหา น้ำเสียง ท่าทีและความมุ่งหมาย ชัดเจนมาก ทั้งหมดของพระราชดำรัส “เป็นครูใช้ใหม่ ผাগเด็กด้วย ช่วยสอนให้เขาเป็นคนดี” แสดงเนื้อหา และน้ำเสียงชัดเจน “เป็นครูใช้ใหม่ ผাগเด็กด้วย” มีความโดดเด่นของท่าที และประโยค “ช่วยสอนให้เขา เป็นคนดี” มีความโดดเด่นในด้านความมุ่งหมาย

คนไทยสื่อสารพระราชดำรัสสองคั่นต่อกัน กว้างขวางโดยเฉพาะแวดวงการศึกษา คำว่า “ผাগเด็ก ด้วย” ทำให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังเห็นถึงความเป็นผู้ “ห่วงใย” ในอนาคตของเด็ก ๆ ของประเทศไทยทุกคนที่ทรงเป็น ธุระต่อการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานของเยาวชนไทย คำสำคัญที่สุดของพระราชดำรัสสั้น ๆ องค์นี้คือคำว่า

“ช่วยสอนให้เขาเป็นคนดี” เมื่อพินิจที่ภาษาจะเห็นได้ว่า ทรงมีความเชื่อเรื่องการเป็นคนดีของสังคมว่าจะเป็น พลเมืองที่มีคุณภาพและเป็นที่ยิ่งประสงค์ของประเทศชาติ คำว่า “ช่วย” มีความหมายว่าแท้ที่จริงก็เป็นภาระหน้าที่ของผู้พูด แต่ผู้พูดอาจจะทำสิ่งนั้นด้วยตนเองไม่ได้ หรือทำได้ไม่ทั่วถึง มีเวลาไม่เพียงพอ รวมทั้งอาจจะหมายถึงว่าผู้พูดมีภาระอื่นที่หนักหน่วงกว่าต้องทำ จึงใช้คำว่า “ช่วย” ต่อผู้ที่เขามีอำนาจการร้องขอ

การน้อมนำพระราชดำรัสองค์นี้บูรณาการกับการสอนนักศึกษาวิชาชีพครู ซึ่งสามารถทำได้ทุกวิชา จะเป็นการสร้างแรงบันดาลใจและสร้างอุดมการณ์ในการเป็นครูที่มีความมุ่งมั่นในการสอนให้นักเรียนเป็นคนดีของสังคมได้อย่างดีเยี่ยม รวมทั้งการน้อมนำไปถ่ายทอดต่อครูประจำการทุกคน เชื่อได้ว่าครูที่ได้ยินได้ฟังจะเกิดความรู้สึกว่าหน้าที่ครูทุกคนทำงานหนักเพื่อสอนให้เด็กนักเรียนเป็นคนดีของสังคมเป็นการได้ “สนองงาน” ถวายพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) ทำให้นักศึกษาครูและครูมีอุดมการณ์ในการเป็นครู

1.2 ประโยชน์ของเพื่อนมนุษย์เป็นกิจที่หนึ่ง

ในโรกาสครบ 120 ปี แห่งวันพระราชสมภพของสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก เมื่อปี พ.ศ. 2555 คณะรัฐมนตรีเห็นชอบการถวายพระสมัญญาแด่พระองค์เป็น “พระบิดาแห่งการอุดมศึกษาไทย” ตามที่กระทรวงศึกษาธิการเสนอ (Thenthavorn, 2021) นับเป็นเหตุการณ์ที่ควรสรรเสริญ กระทรวงศึกษาธิการอย่างยิ่ง แต่ผู้เขียนคิดว่าการให้พระสมัญญาจะสมบูรณ์ที่สุดก็ต่อเมื่อ สิ่งที่ยิ่งส่งสอนประชาชนนั้นได้รับการน้อมนำมาเป็นสาระในการดำเนินชีวิต สถาบันผลิตครูทุกสถาบันในประเทศไทยนี้กล่าวให้ตรงคือ คณะศึกษาศาสตร์ และคณะครุศาสตร์ ทุกแห่งต้องเป็นผู้นำในการนำพระราชดำรัสองค์นี้ไปใช้เป็นอุปกรณ์ในการสร้างสมอุดมการณ์ในการทำงานเพื่อเพื่อนมนุษย์ของนักศึกษาที่เรียนวิชาชีพครู พระราชดำรัสของสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก ที่ชาวมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ชาวมหาวิทยาลัยมหิดล และสถาบันผลิตแพทย์ พยาบาล และบุคลากรทางการแพทย์ทุกสถาบันทราบกันดีมีความว่า

“ขอให้ถือประโยชน์ส่วนตนเป็นที่สอง
ประโยชน์ของเพื่อนมนุษย์เป็นกิจที่หนึ่ง

ลาภ ทรัพย์ และเกียรติยศจะตกมาแก่ท่านเอง
ถ้าท่านทรงธรรมะแห่งอาชีพไว้ให้บริสุทธิ์”

พระราชดำรัสองค์นี้เป็นอุดมคติที่สูงส่ง ทันสมัย และมีคุณค่า จึงควรที่จะปลูกฝังนิสัยการทำงานให้แก่ นิสิตนักศึกษาที่กำลังแสวงหาความรู้และแสวงหาตัวตนในการทำงานเพื่อประกอบอาชีพอย่างยิ่ง เป็นคุณธรรมที่มี “พลัง” เหมาะเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาชาติบ้านเมือง เนื่องจากในสภาพปัจจุบันผู้คนจำนวนไม่น้อยยึดประโยชน์ส่วนตนเป็นกิจที่หนึ่ง ส่วนประโยชน์ของผู้อื่นหรือประโยชน์ของประเทศชาติเป็นเรื่องที่มาทีหลัง หรือซ้ำร้ายหลายคนไม่เคยมองเห็นประโยชน์ของชาติบ้านเมืองด้วยซ้ำไป การปฏิรูปการศึกษาในระยะเริ่มต้นของศตวรรษที่ 21 นี้ ครูต้องลุกขึ้นมาเป็นผู้ปฏิรูปตัวเอง โดยการปฏิรูปการสอนของตนเองเพื่อแก้ปัญหาความตกต่ำของคุณภาพการศึกษา สถาบันผลิตครูทุกสถาบันต้องสอนให้นักศึกษาวิชาชีพครู “ตระหนัก” ในบทบาทของครูว่าเป็นบทบาทที่เป็น “หัวใจ” ของการยกระดับคุณภาพการศึกษาของชาติ หลักสูตรจะเขียนดีเท่าใดก็ตาม ถ้าครูขาดความสามารถในการแปลงหลักสูตรลงสู่การสอน และขาดอุดมการณ์ในการทำหน้าที่ของตนเองอย่างเข้มแข็งแล้วไซ้ หลักสูตรที่บอกว่าเขียนดีก็ไม่มี ความหมาย สถาบันผลิตครูต้องสอนให้นักศึกษาครูตระหนักในเรื่องนี้ เมื่อขึ้นการตระหนักซึ่งเป็นขั้นของระบบคิดตกผลึกแล้ว ในขั้นการกระทำหรือขั้นความพยายามก็จะเกิดตาม ท้ายที่สุดผลกรรม (Consequences) ก็น่าจะต้องดีตาม เป็นไปตามหลัก 3A (Awareness Attempt and Achievement) ของการประเมินคุณภาพการศึกษาที่สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) (องค์การมหาชน) ยึดเป็นแนวทาง

ตัวอย่างหนึ่งของประเด็นนี้คืออุดมการณ์การทำงานของแพทย์ พยาบาลและบุคลากรส่วนใหญ่ของโรงพยาบาลสงขลานครินทร์ ซึ่งเป็นองค์กรส่วนราชการแห่งแรกของประเทศไทยที่ได้รับรางวัลคุณภาพ TQC (Thailand Quality Class) เป็นรางวัลที่มีมาตรฐานการประเมินคุณภาพระดับโลก มาตรฐานเดียวกับประเทศญี่ปุ่น ประเทศสหรัฐอเมริกา กรณีของโรงพยาบาลสงขลานครินทร์ ผู้ประเมินเพื่อใหรางวัลพบเจอว่าสิ่งที่เป็นพลังให้แพทย์ พยาบาลและบุคลากรส่วนใหญ่ของโรงพยาบาลสงขลานครินทร์ มุ่งมั่นทำงานอย่างอุทิศตน

สูงสุดและเต็มศักยภาพ คือพระราชดำรัสที่กล่าวข้างต้น ที่สำคัญกว่านั้นคือการผลิตแพทย์ของคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อาจารย์แพทย์ทุกคนใช้พระราชดำรัสนี้เป็นเครื่องมือในการสร้าง อุดมการณ์ให้แก่นักศึกษาแพทย์ หากมองด้วยมิติของจิตวิทยาการศึกษา ก็จะเห็นว่า ทั้งบรรยากาศการสอนของอาจารย์ แพทย์ก็ให้แนวทางการทำงานของแพทย์ว่าให้ยึดประโยชน์ของเพื่อนมนุษย์ คือประโยชน์ของผู้ป่วยและญาติเป็น สิ่งสูงสุด บรรยากาศหรือสภาพแวดล้อมแห่งการเรียนรู้ คือบรรยากาศการทำงานของแพทย์ พยาบาล และ บุคลากรทางการแพทย์ทั้งโรงพยาบาลที่เป็น “School Lab” ของนักศึกษาแพทย์เป็นบรรยากาศที่เน้นประโยชน์ของผู้ป่วยและญาติเป็นสิ่งสูงสุด คำกล่าวในโอกาสเป็น ประธานมอบรางวัล TQC ของนายสุวิทย์ คุณกิตติ รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวง อุตสาหกรรม (ในขณะนั้น) กล่าวถึงโรงพยาบาล สงขลานครินทร์ ความตอนหนึ่งว่า

“.... ขอชื่นชมโรงพยาบาลสงขลานครินทร์ เป็นพิเศษ เพราะเป็นองค์กรจากภาครัฐ ซึ่งผมได้ทราบว่าเป็นองค์กรภาครัฐองค์กรแรกของประเทศไทยที่ได้รับรางวัลนี้ ที่ต้องชื่นชมเป็นพิเศษก็เพราะว่าองค์กรภาครัฐ นั้นโดยปกติจะมีข้อจำกัดค่อนข้างมากในการบริหารจัดการองค์กร ทั้งในเรื่องบุคลากร งบประมาณ และกฎระเบียบต่าง ๆ แต่โรงพยาบาล ม.อ.มีความมุ่งมั่นฟันฝ่าอุปสรรค นำองค์กรจนมาสู่ระดับนี้ได้ ต้องขอยกให้เป็นตัวอย่างขององค์กรภาครัฐทั่วประเทศ...” (Songkhlanakarin Hospital, 2021)

นอกจากนั้น รองศาสตราจารย์ นพ.สุเมธ พิศุฒิ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลสงขลานครินทร์ (ในขณะนั้น) กล่าวถึงปัจจัยสำคัญที่ทำให้โรงพยาบาลสงขลานครินทร์ ประสบความสำเร็จคือ การพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง เป็นระยะเวลานานทั่วทั้งองค์กร การยึดพระราชดำรัสของพระราชบิดาเป็นอุดมการณ์ การยึดผู้ป่วยเป็นศูนย์กลาง การให้ความสำคัญต่อบุคลากรทุกระดับ และมีวัฒนธรรมที่ยอมรับการเปลี่ยนแปลง (Songkhlanakarin hospital, 2021)

ในบริบทที่สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก ได้รับการถวายพระสมัญญาเป็น “พระบิดาแห่งการอุดมศึกษาไทย” การผลิตครูของสถาบันผลิตครูต้องน้อมนำพระราชดำรัสครั้งนี้ไปพูด

ไปเขียน ไปบูรณาการกับการสอนบ้อย ๆ เพื่อสร้าง อุดมการณ์ของความเป็นครูแก่นักศึกษาว่าการทำงาน ของครูนั้นเป็นการทำงานเพื่อเพื่อนมนุษย์ ครูต้องยึด ประโยชน์ของผู้เรียนเป็นสิ่งสูงสุด ประโยชน์สูงสุดของ ผู้เรียนคือผู้เรียนอ่านออกเขียนได้ แก้ปัญหาได้ คิดเลขเป็น เป็นพลเมืองดีของประเทศ หรือคุณลักษณะไหนก็ตามแต่ ตามที่หลักสูตรหรือ พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติกำหนด เหมือนกรณีตัวอย่างของการผลิตแพทย์ของคณะ แพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ที่ยึดประโยชน์ สูงสุดของผู้ป่วยคือหายจากโรค หากนักศึกษาวิชาชีพครู เกิดอุดมการณ์ว่าอาชีพครูเป็นอาชีพเพื่อเพื่อนมนุษย์ อย่างน้อยที่สุดนักศึกษาจะเกิดความมุ่งมั่นในการทำ บทบาทของตนเอง เกิดแรงจูงใจในการทำหน้าที่ ไม่ต้อง ครุ่นคำนึงถึงผลประโยชน์ของตนเองจนมากเกินไปดี เนื่องจากในวรรณคดีชุดท้าวพระยาธรรมศาสตร์ว่าว่า “ลาภ ทรัพย์ และเกียรติยศจะตกมาแก่ท่านเอง ถ้าท่าน ทรงธรรมแห่งอาชีพไว้ให้บริสุทธิ์”

1.2 ครูคือใครในวันนี้

“ใครคือครูครูคือใครในวันนี้

ใข้อยู่ที่ปริณิญาบาล

ใข้อยู่ที่เรียกว่าครูอาจารย์

ใข้อยู่ที่สอนนานในโรงเรียน

ครูคือผู้ชี้นำทางความคิด

ใข้รู้ผู้รู้ผู้คิดอ่านเขียน

ใข้รู้ทุกขั้วรู้ยากรู้พิการ

ใข้รู้เปลี่ยนแปลงสู่สร้างงาน

ครูคือผู้ยกระดับวิญญานมนุษย์

ใให้สูงสุดกว่าสัตว์เดรัจฉาน

ครูคือผู้สั่งสมอุดมการณ์

มีดวงมานเพื่อปวงชนใช้ตนเอง

ครูจึงเป็นนักสร้างผู้ใหญ่ยิ่ง

สร้างคนจริงสร้างคนกล้าสร้างคนเก่ง

สร้างคนให้เป็นตัวของตัวเอง

ขอมอบเพลงนี้มาบูชาครู”

บทกวีของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ศิลปิน แห่งชาติผู้มีสมัญญาว่า “กวีรัตนโกสินทร์” ที่เขียนไว้ หลายทศวรรษมาแล้วข้างต้น และได้รับการอ้างอิงกัน อย่างกว้างขวางมาก น่าจะเป็นบทกวีที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับ ครูที่นิยมอ้างอิง ผลิตซ้ำมากที่สุด เป็นบทกวีที่ “เตือนสติ” สังคมครูและสังคมการศึกษาของเราได้อย่างดี

“ใช้อยู่ที่ปริญญมหาศาล
ใช้อยู่ที่เรียกว่าครูอาจารย์
ใช้อยู่ยาวนานสอนนานในโรงเรียน”

กวีใช้คำว่า “ใช่” เพื่อให้มีความหมายว่า “ไม่ใช่” ให้น้ำเสียง (Feeling) แสดงทัศนะและความรู้สึกของกวีได้อย่างแหลมคม ความเชื่อว่าคนที่มีคุณสมบัติที่จะเป็นครูได้ต้องเรียนวิชาชีพครูและมีประกอบวิชาชีพครูเป็นความเชื่อที่ถูกตามหลักของการเรียนรู้ เนื่องจากการศึกษาในระบบสามารถเปลี่ยนแปลง (Change) คนได้อย่างแน่นอน ตามหลักของการเรียนรู้ที่กล่าวว่าการเรียนรู้คือการเปลี่ยนแปลงอย่างมั่นคงถาวรของพฤติกรรมอันเป็นผลมาจากการได้รับการเพิ่มพูนประสบการณ์ (Feldman, 1993) เมื่อต้องการมีความสามารถทางด้านครูจึงควรเรียนวิชาชีพครู แต่ความเชื่อที่ว่าคนที่ได้เรียนวิชาชีพครู และครูที่มีใบประกอบวิชาชีพครูทุกคนเป็นครูที่ดีน่าจะเป็นความเชื่อที่ถูกไม่หมด ความเชื่อที่ว่าคนที่มีอาชีพเป็นครูและเป็นครูมานานหลายปีน่าจะเป็นครูที่ดี และสอนหนังสือได้ดีเป็นความเชื่อตรงตามหลักการเรียนรู้ เนื่องจากพฤติกรรมใดที่ได้ทำซ้ำทำบ่อย ๆ ได้เพิ่มพูนประสบการณ์อยู่เสมอ พฤติกรรมนั้นมีแนวโน้มที่จะเป็นพฤติกรรมที่มั่นคงถาวร (Permanent Behavior) และไปจนถึงขั้นเชี่ยวชาญได้ แต่ความเชื่อที่ว่าคนที่มีอาชีพเป็นครูทุกคนและครูที่สอนหนังสือในโรงเรียนมานานทุกคนเป็นครูที่ดีและเชี่ยวชาญ น่าจะเป็นความเชื่อที่อภิปรายโต้เถียงกันได้ เนื่องจากในสภาพทั่วไปของสังคมเรายังพบว่าครูหลายคนเป็นครูที่มีคุณภาพ โดยไม่ได้เข้าเรียนหลักสูตรด้านวิชาชีพครูในระบบของสถาบันผลิตครู และพบว่าครูหลายคนในระบบโรงเรียนที่สำเร็จการศึกษาหลักสูตรวิชาชีพครู และเป็นครูมาหลายปีก็ยังเป็นครูที่ไม่ได้ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ จึงบอกว่าใช้อยู่ที่ปริญญมหาศาล “ใช้อยู่ที่เรียกว่าครูอาจารย์ ใช้อยู่ยาวนานสอนนานในโรงเรียน” เพื่อสื่อความมุ่งหมาย (Intention) ให้ผู้อ่านบทกวีนี้เข้าใจอย่างถ่องแท้รอบด้าน

“ครูคือผู้ชี้ทางความคิด” “ครูคือผู้ยกระดับวิญญาณมนุษย์” และครูคือผู้ที่ “สร้างคนจริงสร้างคนกล้าสร้างคนเก่ง” 3 วรรคนี้เป็นสิ่งที่ครูต้องพยายามให้ได้ ในแวดวงของนักวิชาการของสถาบันผลิตครูมีการอภิปรายกันบ่อยครั้งว่าปัญหาต่าง ๆ ที่ชาติกำลังประสบอย่างหนักหน่วงในเวลานี้มีหลายปัญหา ปัจจัยสำคัญสูงสุดในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ของประเทศคือเครื่องมือ

พัฒนาที่ชื่อว่า “การศึกษา” และครูจึงเป็นบุคคลสำคัญที่สุดที่จะร่วมกันแก้ปัญหาชาติบ้านเมือง เพียงแต่ครูเหล่านี้ต้องเป็นครูที่ “...สั่งสมอุดมการณ์ มีดวงมานเพื่อปวงชนใช้ตนเอง” ตรงกับพระราชดำรัสของพระบิดาแห่งการอุดมศึกษาไทยที่ผู้เขียนกล่าวข้างต้นคือ “ประโยชน์ของเพื่อนมนุษย์ เป็นกิจที่หนึ่ง” การที่ครูจะเป็นผู้ที่ “สั่งสมอุดมการณ์ มีดวงมานเพื่อปวงชนใช้ตนเอง” ตามที่เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ กล่าวได้นั้น สถาบันผลิตครูต้องมุ่งมั่นและมีกลยุทธ์ในการจัดสถานการณ์แห่งการเรียนรู้ให้แก่การศึกษาหลักสูตรวิชาชีพครูทุกระดับ และผู้ที่เข้าสู่อาชีพครูแล้วต้องเข้มแข็ง อดทน มีวิสัยทัศน์ในการสอน มีกลยุทธ์ในการสอนที่ยึดโยงกับปัญหาของชาติ สอนความรู้และวิธีคิดที่ “ตอบโจทย์” และเป็นแบบอย่างแก่นักเรียนในเรื่องคุณธรรมทั้งปวงเพื่อ “ยกระดับวิญญาณมนุษย์” ครูคือคนที่ “สร้างคนจริง สร้างคนกล้าสร้างคนเก่ง” ตามที่เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์กล่าว ถ้าครูส่วนใหญ่เป็นครูที่ “สั่งสมอุดมการณ์ มีดวงมานเพื่อปวงชนใช้ตนเอง” ผู้เขียนคิดว่าประเทศชาติเรามีทางรอด เป็นทางรอดที่เป็นไปได้มากที่สุด เป็นทางรอดที่ทำได้ไม่ยาก เป็นทางรอดที่เกือบจะไม่ต้องสิ้นเปลืองเงินทองของประเทศชาติเลย และเป็นหนทางที่บูรณะประเทศได้ถึงรากถึงโคนและยั่งยืนที่สุด

1.3 แต่ดอกออกคราใดงามเด่น การศึกษา ปลูกปั้นเสร็จแล้วแสนงาม

“กล้วยไม้มีดอกช้า ฉันใด

การศึกษาเป็นไป เช่นนั้น

แต่ดอกออกคราใด งามเด่น

การศึกษาปลูกปั้นเสร็จแล้วแสนงาม”

(Malakul, 1978)

ม.ล.ปิ่น มาลากุล ผู้ประพันธ์โคลงบทนี้เป็นบุคคลทรงคุณค่าทางการศึกษาของประเทศไทยอย่างยิ่ง เคยดำรงตำแหน่งอาจารย์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ราชบัณฑิตกิตติมศักดิ์ ศิลปินแห่งชาติ และได้รับการยกย่องจากองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือยูเนสโก (UNESCO) ให้เป็นบุคคลสำคัญของโลก ผู้เขียนพบว่าโคลงบทนี้ได้รับการอ้างอิงอย่างกว้างขวางมากเมื่อต้องกล่าวถึงการศึกษา โคลงบทนี้กวีผู้ประพันธ์ต้องการบอกให้เห็นว่าการทำงานทางการศึกษานั้น

เห็นผลช้า จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องอดทน ทะนุถนอม เลี้ยงดู และอาจจะต้องใจดีใจอดใจจ่อในการเห็นผลของ กระทำที่ทุ่มเทลงไป แต่ที่สำคัญที่สุดคือเมื่อผลของการให้ “การศึกษา” เผยโฉมออกมา มันเป็นสิ่งทั้งงดงามและ มีคุณค่าต่อชีวิต ที่กล่าวมาทั้งหมดผู้ประพันธ์โคลง เปรียบเทียบการให้การศึกษากับการปลูกหรือเลี้ยง กล้วยไม้ที่ออกดอกช้า แต่เมื่อดอกออกแล้วก็มีแต่ความ สวยงามที่ปรากฏขึ้นเพื่อสร้างมนต์เสน่ห์ของผู้อ่านโคลง แจ่มแจ้ง ครูที่อดทนรอความสำเร็จอันงดงามจากแรงงาน แห่งความรักที่ทุ่มเทไปแก่ศิษย์ได้เป็นครูที่ “สั่งสม อุดมการณ์ มีดวงมานเพื่อปวงชนในตนเอง” เหมือนที่ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ กล่าวข้างต้น

1.4 ครูที่ยิ่งใหญ่คือครูที่สร้างแรงบันดาลใจ

เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2550 ผู้เขียนฟังบรรยาย เรื่อง “ครูกับการพัฒนาสังคม” จากรองศาสตราจารย์ ดร.สุนทร โสทธิพันธุ์ (Sothipan, 2007) อดีตอธิการบดี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และมหาวิทยาลัยราชภัฏ สงขลา อาจารย์สอนวิทยาศาสตร์ดีเด่น สมาคมวิทยาศาสตร์ แห่งประเทศไทย ช่วงหนึ่งของการบรรยายผู้บรรยาย กล่าวถึงวาทะสำคัญของวิลเลียม อาร์เธอร์ วอร์ด (William Arthur Ward) นักเขียนชาวอเมริกันที่ว่า

*“The mediocre teacher, tells
The good teacher, explains.
The superior teacher, demonstrates.
The great teacher, inspires.”*
(Auther Ward, 2021)

ขอขยายความแสดงความคิดเห็นเพียง 2 วรรค คือวรรคแรกและวรรคสุดท้ายพอสรุป ๆ ดังนี้

“The mediocre teacher, tells” ครูธรรมดา ๆ สอนนักเรียนโดยการบอก อย่างนี้ตรงกันข้ามกับการสอน ในศตวรรษที่ 21 ที่เรากำลังพูดกันว่าครูต้องลดบทบาท ตัวเองในการเป็นผู้บรรยาย เป็นผู้บอกลง เพิ่มความเป็น ผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) การเน้นการบรรยาย หรือการบอกตรงกันข้ามกับหลักการสอนแบบใหม่ที่เรากำลัง พูดกันหลายทศวรรษแล้ว นั่นคือการสอนแบบยึดผู้เรียน เป็นสำคัญ (Child center) ที่ครูไม่ใช่มาในห้องเรียน เพื่อบอก ๆ สิ่งที่จะบอกให้เสร็จ ๆ แล้วก็ออกจาก ห้องเรียนไป เมื่อวิเคราะห์ตามทฤษฎีความหมายสี่ประการ ของโอ.เอ.ริชาร์ดส์ นักทฤษฎีการวิจารณ์วรรณกรรม แผนใหม่แบบตะวันตก “The mediocre teacher, tells”

มีน้ำเสียงและท่าทีในทางให้คุณค่าน้อย รวมทั้งมีนัยเสียดสี (Satire) ว่าเป็นครูที่ด้อยคุณภาพ ถ้าผู้กล่าวไม่ตั้งใจเสียดสี ก็จะไม่กล่าวเป็นลำดับจนถึงวรรค “The great teacher, inspires”

ข้อความสุดท้ายที่ว่า The great teacher, inspires ความหมายภาษาไทยคือครูที่ยิ่งใหญ่คือครูที่ สร้างแรงบันดาลใจให้แก่ศิษย์ เนื่องจากมีความเชื่อว่า ครูต้องเป็นแบบนี้ คือ “สร้างแรงบันดาลใจให้จุดประกาย การเรียนรู้ให้แก่ลูกศิษย์” เป็นลักษณะครูของการศึกษา ในศตวรรษที่ 21 ครูที่สอนโดยการสร้างแรงบันดาลใจ เป็นครูที่สอนแบบ “ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ” กล่าวคือครู ต้องเป็นผู้กระตุ้นความอยากรู้อยากเห็น ครูต้องจุดประกาย ความใฝ่รู้ให้ลูกศิษย์ ครูต้องสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้เรียน ค้นหาคำตอบของสิ่งที่อยากรู้อยากเห็นด้วยตัวเอง ครูต้อง สร้างนิสัย “รักการเรียนรู้” ให้แก่นักเรียน ครูที่ทำเยี่ยงนี้ ได้เป็นครูที่เป็น “The Great teacher” ดังที่ วิลเลียม อาร์เธอร์ วอร์ด กล่าวไว้ คนไทยทุกคนประจักษ์ว่า พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงเป็นครูแบบ “The Great teacher” ทรงจุดประกาย ความคิดให้ประชาชนของพระองค์ลงมือปฏิบัติด้วย ตนเอง ทรงเสด็จไปเยี่ยมและถามไถ่ผลของการปฏิบัติ ทรงสร้างแรงบันดาลใจในเรื่องต่าง ๆ ด้วยการใช้ปฏิบัติ พระองค์เองเป็นแบบอย่าง (Auther Ward, 2021)

1.5 ครูหนึ่งคนสามารถเปลี่ยนโลกได้

มาลาลา ยูซัฟไซ (Malala Yousafzai) เป็น เด็กสาวที่เติบโตในครอบครัวชนชั้นกลางที่ประกอบธุรกิจ สถานศึกษาเอกชน เป็นคนที่ต่อสู้ให้เด็ก ๆ โดยเฉพาะ เด็กผู้หญิงของประเทศปากีสถานได้รับการศึกษา จาก การต่อสู้เพื่อความถูกต้องยุติธรรมและสิทธิทางการศึกษา ของเด็กชาวปากีสถานอย่างมุ่งมั่นจริงจังและเสี่ยงเป็น เสี่ยงตายต่อการปองร้ายของฝ่ายตรงกันข้าม เมื่อโลกรับรู้ การทำงานของมาลาลา ส่งผลให้มาลาลาได้รับรางวัลโนเบล สาขาสันติภาพ ประจำปี 2557 ถือเป็นผู้ที่ได้รับรางวัล โนเบลที่อายุน้อยที่สุด คืออายุ 17 ปี วันกล่าวสุนทรพจน์ ในการรับรางวัลโนเบล วาทะ “one child, one teacher, one book and one pen can change the world.” ของมาลาลาได้รับการกล่าวถึงและอ้างอิงกันทั่วโลก (Kanpharit, 2013)

คำว่า “เด็กหนึ่งคน ครูหนึ่งคน หนังสือหนึ่งเล่ม

และปากกาหนึ่งด้าม สามารถเปลี่ยนแปลงโลกได้” เป็นวาทะที่ผู้พูดพูดด้วยน้ำเสียงหนักแน่น ท่าที่จริงจัง และมีความมุ่งหมายชัดเจน ซึ่งให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงที่ยิ่งใหญ่นั้นเริ่มต้นจากสิ่งเล็ก ๆ คำที่บ่งชี้ความมุ่งหมายนี้คือคำว่า “one” ที่ผู้พูดกล่าวถึง 4 ครั้ง ทั้งเด็ก ครู หนังสือ และปากกา เป็นองค์ประกอบของการศึกษา แสดงว่าผู้พูดเชื่อในพลังของการศึกษา คำว่า “ครูหนึ่งคน ...สามารถเปลี่ยนแปลงโลกได้” แสดงให้เห็นทัศนคติของผู้พูดว่ามีความเชื่อในความผลลัพธ์ของครูว่าแม้เพียงหนึ่งคนก็สามารถสอนสั่ง ปลุกฝัง ชี้นำให้นักเรียนเป็นคนที่ดีมีคุณภาพและสามารถสร้างคุณค่ามหาศาลแก่โลกได้ วาทะนี้เป็นวาทะที่ “ปลุกเร้า” ให้ครูมีอุดมการณ์และมุ่งมั่นในการทำงานอย่างเต็มกำลังความสามารถและสติปัญญา

1.6 มือของครู

“ไร้เดียงสา มาเปลี่ยนรู้เขียนอ่าน

จนแตกฉานหนังสือสื่อภาษา

เรื่องความรู้เพื่อเรื่องปัญญา

ไม่เรียกว่ามหัศจรรย์เรียกฉันใด

ทุกแบบบท จด จำ ทำ พูด คิด

ใช้เทวะนฤมิตชีวิตใหม่

ไข่มุนต์ร้ายกายสิทธิ์จากฤทธิ์ใคร

แต่จากใจสี่ห้อง...มือของครู”

บทกวีนี้เป็นผลงานวรรณกรรมของ มะเนาะ ยูเด็น (Yuden, 2012) นักกลอนคนสำคัญของประเทศไทย กวีผู้มีผลงานได้รับรางวัลหนังสือดีเด่นแห่งชาติ ประเภทกวีนิพนธ์หลายผลงาน อดีตอาจารย์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ผู้เขียนบทความจดบันทึกมาจากปายนิเทศงานนิทรรศการวันครูแห่งชาติ ประจำปี 2555 ของคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

บทกวีนี้ขึ้นต้นด้วยวรรคที่ให้เนื้อความตีความคือ “ไร้เดียงสา มาเปลี่ยนรู้เขียนอ่าน” กวีนำคำที่มีความหมายขัดแย้งกันมาเปรียบเทียบกับกัน นั่นคือคำว่า “ไร้เดียงสา” กับ “รู้เขียนอ่าน” และใช้คำว่า “เปลี่ยน” ประสานให้ “ไร้เดียงสา” และ “รู้เขียนอ่าน” รวมกันเป็นเอกภาพ แสดงพัฒนาการว่ามีความก้าวหน้าอย่างสุดขีด คำว่า “เปลี่ยน” เป็นหัวใจของการเรียนรู้ และเป็นหัวใจของการศึกษา การศึกษาต้องทำให้ผู้เรียนเปลี่ยน กล่าวคือเปลี่ยนจากไม่รู้เป็นรู้ เปลี่ยนจากทำไม่ได้เป็นทำได้ เปลี่ยนจากคิดไม่เป็นเป็นคิดเป็น กวีย้ำผลลัพธ์

การเปลี่ยนแปลง (Learning outcome) ของผู้เรียนด้วยคำว่า “เรื่องความรู้เพื่อเรื่องปัญญา” เพื่อชี้ให้เห็นว่าไม่ได้เปลี่ยนแปลงด้านความรู้อย่างเดียว หากแต่เปลี่ยนแปลงด้านปัญญาด้วย ปัญญาในที่นี้หมายถึงสติปัญญา (Intelligence) รวมทั้งยังด้วยคำว่า “จด จำ ทำ พูด คิด” ซึ่งครอบคลุมพฤติกรรมทั้ง 3 ด้านของมนุษย์ คือ กายกรรม วจกรรม และมนกรรม ตามหลักของพุทธศาสนา และครอบคลุมพฤติกรรมการเรียนรู้ของเบนจามิน เอส บลูม (Benjamin S. Bloom) ที่กล่าวว่าการเรียนรู้ทำให้มนุษย์เปลี่ยนแปลงใน 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ ความเข้าใจ และความคิด (Cognitive Domain) ด้านอารมณ์ ความรู้สึก ทัศนคติ ค่านิยม (Affective Domain) ด้านทักษะหรือความชำนาญ (Psychomotor Domain)

ทั้งหมดของบทกวี มะเนาะ ยูเด็น สรุปก่อนจบด้วยคำที่กระตุ้นการคิดของผู้อ่านว่า “แต่จากใจสี่ห้อง...มือของครู” เพื่อชี้ให้เห็นว่าใจและมือของครูมีความสำคัญในการเปลี่ยนแปลงให้นักเรียน “รู้เขียนอ่าน” และ “เรื่องความรู้เพื่อเรื่องปัญญา” (Yuden, 2012)

2. การผลิตครูมีอุดมการณ์ความเป็นครู

ผู้เขียนขอเสนอแนวทางการให้ได้มาซึ่งครูเก่งดี มีอุดมการณ์ ดังนี้

2.1 การคัดเลือก

การคัดเลือกคนเป็นครูดังที่กระทรวงที่เกี่ยวข้องและคุรุสภากำลังดำเนินการอยู่ขณะนี้ถือว่าเป็นแนวทางที่พึงประสงค์ โดยเฉพาะการให้ทุนผู้เรียนที่มีเป้าหมายแน่ชัดว่าต้องการประกอบอาชีพเป็นครูของโครงการผลิตครูเพื่อพัฒนาท้องถิ่น และโครงการอื่น ๆ แต่สิ่งที่สำคัญของเรื่องนี้คือ ต้องเข้าใจหลักการร่วมกันว่าครูทุกคนของอนาคตหลังจากนี้จะเป็นนักเรียนทุนของโครงการนี้ทั้งหมดไม่ได้ การให้ทุนต้องให้เฉพาะบางส่วนเท่านั้น และกระจายกันไปโดยใช้ข้อมูลและหลักสถิติเป็นฐาน เรื่องที่สำคัญที่สุดคือต้อง “คัด” ให้ได้คนที่มีความตั้งใจ และมีอุดมการณ์ของความเป็นครูอย่างแท้จริง การออกข้อสอบข้อเขียนและการสอบสัมภาษณ์ต้องมีความเป็นปรนัยให้มาก ออกข้อสอบด้วยผู้ที่เชี่ยวชาญเรื่องการวัดและประเมิน ค่าเดิมที่เข้าใจกันแล้วคือคำว่าข้อสอบ “วัดแววความเป็นครู” ยังใช้ได้ แต่ต้องนิยามศัพท์ให้ชัดเจนว่าคำว่า “แววความเป็นครู” นั้นหมายถึงอะไร กินความไปถึงไหน และคำถามที่สำคัญคือ สามารถวัดแวว

ความเป็นครูของนักเรียนนักศึกษาที่สอบด้วยข้อสอบนี้ ได้จริงหรือไม่ การสอบสัมภาษณ์ก็ต้องสอบสัมภาษณ์ด้วยผู้ที่เชี่ยวชาญ ผู้สอบสัมภาษณ์นักเรียนทุนต้องเป็นผู้ไม่มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง เพื่อป้องกันอคติและต้องเป็นตัวแทนจากทุกกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิตครูสู่สังคม นั่นคือต้องมีทั้งผู้แทนของสถาบันที่ผลิต ผู้แทนของสถานศึกษาผู้ใช้บัณฑิต และผู้ทรงคุณวุฒิที่เชี่ยวชาญ การคัดเลือก หลักการที่ใช้คัดเลือกนักเรียนทุนเพื่อเรียนครูที่กล่าวข้างต้นต้องนำมาปรับใช้กับการคัดเลือกผู้สอบเข้าเรียนคณะครุศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ทุกคนอย่างเข้มข้น นี่คือการคัดกรองผู้เรียนที่ได้ผู้เรียนที่มีความรัก ความถนัด และมีเป้าหมายที่จะเป็นครูอย่างชัดเจน

2.2 การผลิต

การผลิตครูเป็นความท้าทายและเป็นบทพิสูจน์สถาบันที่ผลิตครูว่าสถาบันมีความเข้าใจเรื่องครู เข้าใจเรื่องความเปลี่ยนแปลงของสังคม เข้าใจเรื่องการศึกษาหรือไม่คืออะไร อย่างไร คานธี ผู้นำอินเดียที่โลกไม่มีวันลืมกล่าวว่า “You must be the change you wish to see in the world” เป็นคำที่เตือนสติและท้าทายสถาบันผลิตครูของประเทศไทยได้อย่างดีที่สุด เราต้องยอมรับว่าปัญหาของประเทศไทยคือคนในชาติยังขาดแคลนความรู้ แต่สถาบันผลิตครูในเมืองไทยทุกสถาบันไม่น่าจะขาดแคลนความรู้ ในบริบทนี้น่าจะรู้ว่า “โลกของการศึกษา โลกของการผลิตครูที่ควรเป็นเป็นเช่นไร” คำว่า “you wish to see in the world” จึงไม่น่าห่วงว่าสถาบันผลิตครูจะมองเห็นโลกของการผลิตครูผิดคลาดเคลื่อนไปจากสิ่งที่ควรจะเป็น แต่สิ่งที่น่ากังวลก็คือสิ่งที่คานธีกล่าวว่า “You must be the change” ถ้าจะถามกันให้ตรง ๆ ก็ขอถามว่า “เรา เปลี่ยนแปลงตัวเองได้หรือไม่” ทั้ง ๆ ที่เรารู้ว่าควรเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใด และถ้าจะให้กระบวนการผลิตครูเป็นเรื่องเดียวกันกับหลักสูตร กับนโยบายและกับข้อตกลงต่าง ๆ ที่สถาบันผลิตครูได้ตกลงไว้ต่อองค์กรวิชาชีพการผลิตครู คือคุรุสภา และหน่วยงานรับทราบหลักสูตรก่อนที่จะจัดการเรียนการสอนคือสำนักงาน คณะกรรมการการอุดมศึกษาสถาบันการผลิตครูต้องปฏิบัติตามนั้นทั้งหมดจะเพิ่มเติมอะไรนอกเหนือข้อตกลงก็สามารถทำได้ แต่ที่ตกลงไว้นั้นต้องปฏิบัติ เพื่อให้กระบวนการผลิตครูเก่ง ครูดี มีความสามารถตรงกับความเป็นครูที่โลกต้องการ เป็นไปตามหลักวิชาการผลิต คือเริ่มต้นที่ “หลักสูตรผลิตครู”

ที่ออกแบบและเห็นพร้องต้องกันแล้ว หากทำได้เช่นนี้ก็จะลดปัญหา “ปากว่าตาขยิบ” หรือ การ “เขียนอย่าง ทำอย่าง” ของสถาบันผลิตครู และลดปัญหาการตรวจการประเมินแบบ “ไล่ล่าหาจำเลย” กันของสภาวิชาชีพ และ สกอ. หน่วยงานในกระบวนการผลิตครูอย่างคุรุสภา และ สกอ. ต้องเป็นภาคีในการผลิตครูกันอย่างเหนียวแน่น และยึดประโยชน์ของการศึกษาชาติเป็นสำคัญ

2.3. การให้สวัสดิการและรางวัล

เมื่อครูที่ผ่านกระบวนการคัดเลือกแล้วลงมือปฏิบัติหน้าที่ครูอยู่ในสถานศึกษา รัฐต้องเลี้ยงดูครูให้อยู่ได้ อยู่ได้ด้วยเงินเดือนค่าจ้างที่ใช้ชีวิตในสังคมได้ และมีสวัสดิการตามสมควร ในประเด็นเรื่องสวัสดิการนั้น ผู้เขียนไม่ห่วงครูที่เป็นข้าราชการ เนื่องจากสวัสดิการข้าราชการไทยนั้นมีมากและเหมาะสมแล้ว แต่ที่เป็นห่วงมากคือครูที่เป็นครูอัตราจ้างและครูสถานศึกษาเอกชน การที่ครูโรงเรียนเอกชนลาออกมากในแต่ละปีในแต่ละสถานศึกษา คือเรื่องนี้ สวัสดิการครูโรงเรียนเอกชนมีน้อย และทำงานหนักเกินไป สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน และสำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดต่าง ๆ ต้องช่วยแก้ปัญหาของครูเอกชนให้ประเทศชาติด้วย ผู้เขียนคิดว่าทำได้ 2 แนวทางใหญ่ ดังนี้

2.3.1 สนับสนุนงบประมาณให้โรงเรียนเอกชน

ผู้รับใบอนุญาตโรงเรียนเอกชนทุกโรงเรียน นับว่าเป็นผู้เสียสละที่แบ่งเบาภาระการจัดการศึกษาของรัฐ และเป็นผู้เสนอทางเลือกทางการศึกษาให้แก่สังคม โดยเฉพาะสถานศึกษาเอกชนในสังคมเมือง และสถานศึกษาเอกชนที่เป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ซึ่งมีมากในจังหวัดภาคใต้ตอนล่างและภาคใต้ตอนกลาง (พัทลุง-นครศรีธรรมราช) โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม จัดการศึกษาแบบบูรณาการกับวิถีมุสลิมซึ่งเป็นความประสงค์ของประชาชนมุสลิมในประเทศไทยที่ต้องการให้ลูกหลานเรียนในโรงเรียนที่จัดการศึกษาแนวนี้

2.3.2 สนับสนุนสวัสดิการครูเอกชน

โดยตรง

การสนับสนุนสวัสดิการต่าง ๆ ตามสมควรไปที่ครูเอกชนโดยตรงเป็นประเด็นที่รัฐบาลควรเร่งทำ เนื่องจากถ้าเอกชนไม่มีส่วนแบ่งปันภาระในการจัดการศึกษาให้แก่เยาวชนของประเทศ คุณภาพทางการศึกษาของประเทศจะตกต่ำกว่านี้แน่นอน หากรัฐไม่ดูแลครูเอกชน

ให้ดีกว่าที่เป็นอยู่ ผู้เขียนเชื่อว่าอัตราการเข้าออกของครูโรงเรียนเอกชนก็จะไม่น้อยลงกว่าเดิมแน่นอน ในประเด็นสวัสดิการผู้เขียนคิดว่าครูที่สังกัดโรงเรียนรัฐบาล กล่าวคือครูที่เป็นข้าราชการนั้นมีสวัสดิการดีอยู่แล้ว พอดำเนินชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อน เมื่อเปรียบเทียบกับสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนทั่วไปที่รัฐต้องดูแล ประเด็นของสวัสดิการของครู ผู้เขียนจึงมุ่งเน้นไปที่รัฐต้องดูแลสถานศึกษาเอกชนและครูโรงเรียนเอกชนให้มากกว่าที่เป็นอยู่

2.4 การปลดปล่อยครูสู่เสรีภาพ

เรื่องการปลดปล่อยครูสู่เสรีภาพที่ผู้เขียนให้หัวข้อไว้นี้ ดูเหมือนอาจจะไม่สามารถเข้าใจได้ทันที เรื่องนี้เป็นปัญหามากที่สุดเท่าที่ได้สัมผัสกับปัญหาของครูมาทุกเวทีประชุมสัมมนา หรือเวทีการพูดคุยต่าง ๆ รวมทั้งที่ผู้เขียนเก็บข้อมูลจากลูกศิษย์ที่สอนเกือบทุกรุ่น ในระยะเวลา 15 ปีที่ผ่านมา ความหมายคือ ครูต้องมีการงานอื่นที่นอกเหนือจากการสอนมาก จากการสอบถามพูดคุยและรับฟังปัญหาที่ส่งผลให้ครูไม่ได้ทุ่มเทต่อการสอนมีดังนี้

2.4.1 การประกันคุณภาพการศึกษาที่มุ่งจัดทำเอกสารกันมากเกินไป

2.4.2 การประกวดรางวัลต่าง ๆ ของโรงเรียน ซึ่งล้วนแต่สำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ส่งมอบมา ทั้งที่บังคับและไม่บังคับ และส่วนใหญ่เป็นไปตามประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา

2.4.3 การประเมินเพื่อเลื่อนวิทยฐานะต่าง ๆ ของทั้งตัวครูเอง และของผู้บริหารสถานศึกษาที่มุ่งเน้นประเมินเอกสาร และสภาพทางกายภาพของสถานศึกษา และรวมทั้งผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน แต่เป็นผลสัมฤทธิ์ที่ต้องมุ่งขยับให้ได้ตามเป้า เพื่อตอบสนองตัวชี้วัดของการประเมินเลื่อนวิทยฐานะของผู้บริหาร แทนที่จะเป็นการเน้นพัฒนาการตามธรรมชาติของการเรียนการสอน

2.4.4 กิจกรรมทางสังคมต่าง ๆ ที่ครูต้องนำนักเรียนเข้าร่วม ทั้งด้านการเมือง ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านประเพณีวัฒนธรรม ด้านการป้องกันยาเสพติด ด้านสาธารณสุข และอื่น ๆ ที่ต้องใช้เวลาของการเรียนการสอนไปเพื่อกิจกรรมดังกล่าว ซึ่งเป็นจำนวนมากในแต่ละปีการศึกษา

2.4.5 กิจกรรมวันสำคัญต่าง ๆ ที่เน้นพิธีการมากเกินไปจนต้องใช้เวลามากกว่าปกติ เช่น วันภาษาไทย วันวิทยาศาสตร์ วันลอยกระทง วันไหว้ครู

จนกระทั่งไปถึงกิจกรรมบัณฑิตน้อย กิจกรรมรับน้อง วันสงฆ์จับชั้นสูงสุด กิจกรรมเหล่านี้ล้วนแต่ส่งผลให้การเรียนการสอนไม่ครบเวลาตามที่หลักสูตรกำหนด

ผู้บริหารการศึกษาในระดับหน่วยเหนือ ระดับเขตพื้นที่ และระดับสถานศึกษา ต้องมองเห็นว่าสิ่งที่ผู้เขียนยกพอเป็นตัวอย่างในข้อ 2.4.1-2.4.5 นั้นเป็นปัญหาของการเรียนการสอน เป็นความ“พะรุงพะรัง” ที่พันนาการคุณภาพการศึกษาของนักเรียน ผู้เขียนเรียกอาการอย่างนี้ว่า “ความบ้ำบៃของการศึกษา” โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมบัณฑิตน้อย (Panjiang, 2015) กล่าวคือ เป็นอาการที่ “พลาดเป้า” เราต้องกลับมามุ่งที่ผลสัมฤทธิ์และทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็นของผู้เรียนในแต่ละช่วงวัยที่เป็นทักษะจำเป็นพื้นฐานคือการอ่านออกเขียนได้ ทักษะต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง จากนั้นคือทักษะทางด้านการคิดทั้งหลาย เช่น การคิดวิเคราะห์ การคิดเชิงวิทยาศาสตร์ การคิดสร้างสรรค์ การคิดเชิงมนทัศน์ การคิดแก้ปัญหา การคิดเชิงระบบ ความสามารถทางสุนทรียะ เป็นต้น ทั้งหมดของการทำงานที่ “บ้ำบៃ” และ “พลาดเป้า” ของการศึกษานั้น ครูทำไปด้วยความทุกข์ เนื่องจากเป็นนโยบาย เป็นคำสั่งครูต้องทำงานไปด้วยความเครียด และความเหน็ดเหนื่อยขาดแคลนเวลาในการออกแบบการสอน เตรียมการสอน ตรวจงานนักเรียน และให้ข้อมูลย้อนกลับต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพทางเวลา และประสิทธิภาพทางความคิด งานที่ทำเกือบทั้งหมดเป็นงานทำเพื่อรองรับการตรวจ รองรับประเมิน รองรับการขอเลื่อนวิทยฐานะของผู้บริหาร รองรับการประเมินโรงเรียน เพื่อให้โรงเรียนได้รับรางวัลต่าง ๆ เพื่อจะได้นำไปเป็นผลงานของโรงเรียน

ฉะนั้นการให้ครูได้มีโอกาสทุ่มเทกับการสอนของตนเองอย่างเป็นธรรมชาติ โดยมีจุดประสงค์ของบทเรียน และเป้าหมายตามหลักสูตรเป็นเป้าหมายหลักสอนนักเรียนอย่างมีสมาธิ มีเวลาได้หาความรู้ที่ยังขาดแคลนด้วยตนเอง มีเวลาเตรียมการสอน มีเวลาตรวจชิ้นงานของนัก มีเวลาสอนเสริมนักเรียนที่เรียนรู้อยู่ช้า มีโอกาสใช้ความคิดสร้างสรรค์ของตนเองในการจัดสถานการณ์แห่งการเรียนรู้ โดยที่ผู้บริหารสถานศึกษาคอยให้กำลังใจและคอยเป็นผู้อำนวยความสะดวกอยู่ห่าง ๆ นี่เป็นการปลดปล่อยครูสู่เสรีภาพของความเป็นครูที่แท้จริง

สรุป: ทางออกของการเข้าสู่คุณภาพของผู้เรียนวิชาชีพครู

ผู้เขียนเชื่อว่า “หัวใจ” ของการพัฒนาคุณภาพการศึกษาคือการพัฒนา “ครู” เชื่อว่าครูที่เก่ง ดี มีอุดมการณ์ ความเป็นครูจะเป็นครูที่ทำงานที่มีดีอยู่ให้สว่างขึ้น ทำเรื่องที่มีดีมาให้สว่างไป ทำเรื่องที่มีดีอยู่แล้วให้สว่างขึ้นอีก ไม่ใช่ทำเรื่องที่มีดีอยู่ ให้มีดีอยู่เช่นเดิม หรือทำเรื่องที่มีดีมาให้มีดีไป หรือทำเรื่องที่มีดีมาให้มีดีไป ครูที่ไล่ความมืดให้สว่างเข้ามาแทนที่ได้นั้น ถ้าฟังแต่เป็นครูดี มีความรู้นั้นไม่เพียงพอแน่ ๆ สิ่งสำคัญสูงสุดที่ครูต้องมีคือ “อุดมการณ์ความเป็นครู”

ผู้เขียนเชื่อว่าอุดมการณ์เป็น “เครื่องนำทางชีวิต” และเชื่อว่าอุดมการณ์นั้นสั่งสอนด้วยวิธีโดยตรงอย่างการสอนในชั้นเรียนนั้นยากมาก อุดมการณ์เกิดจากกระบวนการทำงานของจิตที่มีวุฒิภาวะ (Maturation) เป็นจุดตั้งต้น มีความรอบรู้ และสติปัญญาเป็นองค์ประกอบ ใช้กระบวนการคิดเชิงระบบเป็นฐาน ผ่านการบ่มเพาะของบุคคลคนนั้น ผ่านกระบวนการอ่าน การฟัง การคิด การสนทนากับนักปราชญ์ ผ่านการเห็นตัวอย่างหรือต้นแบบที่คนสมัยใหม่เรียกว่า Idol นั้นเอง อุดมการณ์เป็นสภาพจิตที่หนักแน่นเข้มแข็ง อุดมการณ์อยู่เหนือกว่าจรรยาบรรณ เมื่อสอนในห้องเรียนโดยตรงได้ยากแล้ว

เราจะได้ครูที่มีอุดมการณ์มาจากไหน ผู้เขียนคิดว่าก็ได้มาจากสถาบันผลิตครูนี้แหละในเบื้องต้น จากนั้นเขาต้อง “บ่มเพาะ” ตัวเขาเองด้วยสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวย และการเรียนรู้ของตัวเอง ในเมื่อเรามาถึงจุดที่เห็นโจทย์ร่วมกันแล้วว่าเราต้องยกระดับคุณภาพการศึกษาของเยาวชนอย่างเป็นจริงเป็นจังและเร่งด่วน ผู้เขียนเสนอให้ใช้กระบวนการที่เขียนมาทั้งหมดในบทความนี้ ใช้การคัดเลือกเพื่อให้ได้นักศึกษาวิชาชีพครูที่ระเบียบวินัยการเรียนดี มีผลการ “วัดแววความเป็นครู” ที่ผ่านเกณฑ์ จากนั้นสถาบันผลิตครูต้องจัดการเรียนการสอนตามที่ตกลงไว้แล้วในหลักสูตรเป็นหลัก เสริมด้วยเรื่องอื่น ๆ จัดสถานการณ์บ่มเพาะความเป็นผู้มีอุดมการณ์ให้ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีพลัง เช่น การอ่านงานวรรณกรรม การฟังผู้รู้ ผ่านการศึกษาชีวิตของบุคคลตัวอย่าง ผ่านการฟัง การสนทนา และสังเกตการณ์ทำงานของบุคคลตัวอย่าง ผ่านการฝึกปฏิบัติในสถานศึกษา เมื่อบัณฑิตผ่านกระบวนการผลิตครูจากสถาบันการผลิตแล้ว รัฐควรดูแลสวัสดิการครูพอสมควร สถานศึกษาต้องสร้างบรรยากาศการปลดปล่อยครูสู่เสรีภาพทางความคิดและการทำงาน หากเป็นเช่นนั้น น่าจะมีความหวังได้ว่าคุณภาพการศึกษาของเรามีต้องพะวงว่าโลกจะดูแลคน

References

- Author Ward, W. (2021). *Great teacher inspiration*. Inspiration. <https://www.pinterest.com/pin/541206080214091620/>
- Feldman, R, S. (1993). *Understanding psychology*. New York: McGraw-Hill, United States.
- Kanpharit, S. (2013). *Mamala's a speech at the UN*. Documentary. <https://www.sarakadee.com/2013/09/10/yousafzai/>
- Malakul, P. (2521). *Slow growing orchids on Teacher's Day*. Ok Nation Blog. <http://oknation.nationtv.tv/blog/reading/2009/01/16/entry-1>.
- Nakavajara, C. (1972). *Critical Literature and Literature Studies*. in *Wanvaidayakon (Literature)*, page 1-53. Bangkok: Textbook Project on Social Sciences and Humanities Society of Social Sciences of Thailand.
- Panjiang, P. (2015). *Young graduate "Babai" of Thai education*. Daily Matichon. Page 21.
- Royal Academy. (2013). *Dictionary of the Royal Thai Embassy 2013 in honor of His Majesty the King on the occasion of The auspicious occasion of His Majesty the King's 7th Birthday Anniversary, 5th December 2011*. Bangkok: Royal Academy.
- Songkhlanakarin hospital. (2021). *Songkhlanakarin hospital Thailand's first government organization has got "Management Excellence Award" TQC*. http://medinfo.psu.ac.th/pr/pr2008/Pr20080515_TQC/index.php
- Sothiphan, S. (Lecturer). (2007). *Lecture on "Teachers and social development"*. Hayai University, Songkhla Province.
- Thenthavorn, W. (2021). *'SBC.' Specialized Higher Education Institutions of the Ministry of Public Health*. Matichononline. https://www.matichon.co.th/article/news_2741720
- Yuden, M. (2012). *Teacher's hands*. National Teacher's Day Exhibition. Faculty of Education Prince of Songkla University 2012, 60th Anniversary International Convention Center, Prince of Songkla University Songkhla Province.
- Wittawet, W. (2001). *Philosophy of Thai Education*. Bangkok: Chulalongkorn University Press.